

БӨЛІМ: ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Мектепте тарих пәнін оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер

ЖАРИЯЛАНДЫ
27.02.2023СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/132921/

Сатыбалдинов Бауыржан

Тарих пәні, оның ішінде Қазақстан тарихы пәнін оқыту мектеп қабырғасында берілетін маңызды білім болып табылады. Мектепте тарихты оқыту дәстүрлі түрде дәрістерді тыңдау, оқулықтарды оқу, талқыланған оқиғаларды есте сақтауды қамтиды. Дегенмен, технология дамыған сайын және оқушылардың қалай білімді алатындығы туралы түсінігіміз жақсарған сайын, оқушыларды қызықтыра алатын және тақырыпты тереңірек түсінуге ықпал ететін тарихты оқытудың жаңа әдістері пайда болғанын ескерген абзал. Ал, мектепте Қазақстан тарихын оқыту ұлттық бірегейлік пен патриотизмді дәріптеу үшін ғана маңызды емес, сонымен қатар оқушылардың еліміздің әлемдегі орнын түсінуіне көмектесу үшін де маңызды. Сәйкесінше, осындай маңыздылыққа иә білімді жоғарыда атап өткендей қызықтыра алатын әдістер қолдану қажет. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін сипаттамалық және талдау жұмысы негізінде зерттеу жүргізілді. Бұл зерттеу жұмысында Қазақстан тарихын оқытудың кейбір тиімді әдістерін, оның ішінде бастапқы дереккөздерді анықтау, көрнекі құралдарды қолдану және тәжірибелік оқыту, технологияларды пайдалану, жобалық оқыту және тәжірибелік оқыту секілді жаңа әдіс—тәсілдерді талқылаймыз.

Біз қарастыратын бірінші жаңа әдіс - тарихты оқытуда ақпараттық—технологияны пайдалану. Планшеттер мен смартфондар сияқты сандық құрылғылардың кең таралуына байланысты мұғалімдер енді тарихты өмірге келтіру үшін интерактивті құралдарды пайдалана алады. Мұның бір мысалы оқушыларға тарихи орындарды зерттеп, оқиғаларды сол жерде болғандай сезінуге мүмкіндік беретін «виртуалды шындық» [1]. Берклидегі Калифорния университетінің зерттеуіне сәйкес, тарих сабақтарында «виртуалды шындықты» пайдалану студенттер арасында белсенділік пен түсіністіктің артуына әкелді [2]. Мұғалімдер тарихи ақпаратты қызықты және динамикалық түрде ұсыну үшін бейнелер мен подкасттар сияқты мультимедиялық құралдарды да пайдалана алады. Сонымен қатар, онлайн деректер базасы мен мұрағаттар оқушыларға тарихи құжаттарды талдауға және өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік беретін бастапқы бастапқы материалдарға қолжеткізуге мүмкіндік

береді.

Тарихты оқытудың тағы бір жаңа әдісі – жобалық оқыту. Бұл әдіс оқушыларды тарихи ақпаратты зерттеуді, талдауды және синтездеуді талап ететін жобалармен жұмыс істеуді қамтиды. Мысалы, оқушылар белгілі бір уақыт кезеңі немесе оқиға туралы деректі фильм жасау үшін топтарда жұмыс істей алады немесе белгілі бір дәуірдің артефактілерін көрсететін мұражай экспонатын жобалауы мүмкін [3]. Бағалауды, стандарттарды және студенттерді тестілеуді зерттеудің ұлттық орталығының зерттеуі жобалық оқыту оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдылары мен мазмұндық білімдерін жақсартуға әкелетінін көрсетті [4]. Оқытудың бұл түрі оқушыларды шығармашылықпен айналысуға мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен қатар сыни ойлау, зерттеу және коммуникация сияқты маңызды дағдыларды дамытуға көмектеседі.

Тәжірибелік оқыту – тарихты оқытудың тағы бір жаңа әдісі. Бұл тәсіл оқушылардың тарихи оқиғаларды немесе жағдайларды имитациялайтын әрекеттерге қатысуын қамтиды. Мысалы, оқушылар соғыстағы шайқастың қайта қойылымына қатысуы мүмкін немесе олар пікірталас немесе жалған сот процесінде тарихи тұлғалар ретінде рөл атқаруы мүмкін. Миннесота университетінің зерттеуіне сәйкес, тәжірибелік оқыту студенттерге тарихи оқиғалар мен тұжырымдамаларды тереңірек түсінуге көмектеседі [5]. Бұл сонымен қатар әртүрлі уақыт кезеңдеріндегі адамдардың орнына өздерін қойып, эмпатияны дамытуға көмектеседі.

Бұл жоғарыда анықталған әдістер жалпы тарихты зерттеуге қатысты қолданылатын жаңа әдіс—тәсілдер. Одан тыс Қазақстан тарихын оқытуда қолданылатын жаңа әдістерге келетін болсақ, оларда өз кезегінде өзектілікке ие. Себебі, жергілікті тарихты түсіну үшін балаларға көп дәлелдер керек. Олардың осы тарихпен байланысын сездіру, түсіндіру оқытушы үшін маңызды жұмыстың бірі болып табылады.

Қазақстан тарихын оқытудың бірінші әдісі – бастапқы дереккөздерді пайдалану. Бастапқы дереккөздер — фотосуреттер, күнделіктер, хаттар және ресми құжаттар сияқты белгілі бір уақыт кезеңі немесе оқиғаның түпнұсқа құжаттары немесе артефактілері. Бастапқы дереккөздерді пайдалану арқылы оқушылар сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыта алады және тарихи дәлелдерді талдау және түсіндіруді үйренеді [6]. Мысалы, мұғалімдер оқушыларға Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуына байланысты егемендік туралы декларация, конституцияны немесе саяси көшбасшылардың сөйлеген сөздері сияқты бастапқы дереккөздерді бере алады. Бұл оқушыларға ел тәуелсіздігінің саяси және әлеуметтік жағдайын және оның тарихындағы басты тұлғалардың рөлін түсінуге көмектеседі.

Қазақстан тарихын оқытудың тағы бір тиімді әдісі – көрнекі құралдарды пайдалану. Көрнекі құралдарға оқушыларға тарихи оқиғалар мен концепцияларды елестетуге және түсінуге көмектесетін карталар, диаграммалар, уақыт шкаласы және бейнелер жатады.

Мысалы, мұғалімдер Қазақстандағы әртүрлі этностардың көші-қон заңдылықтарын немесе елдің географиялық ерекшеліктерін көрсету үшін карталарды пайдалана алады. Уақыт кестелері оқуышларға Қазақстан тарихындағы негізгі оқиғалардың хронологиясын түсінуге көмектессе, бейнероликтер тарихи оқиғаларды өмірге әкеліп, оларды қызықтыра түседі [7]. Визуалды қабылдау арқылы балалардың көз алдында осы мекенде адамдар қалай өмір сүрген, олардың белгілі бір шешімдерге не үшін барғандығы көрсетіледі.

Пікірсайыс арқылы оқыту Қазақстан тарихын оқытудың тағы бір тиімді әдісі болып табылады. Бұл әдіс оқуышларді рөлдік ойындар немесе пікірталас сияқты тарихи оқиғаларды немесе жағдайларды имитациялайтын әрекеттерге тартуды қамтиды. Мысалы, оқушылар Қазақстан тарихындағы Қорқыт ата немесе ақын Абай Құнанбаев сияқты тарихи тұлғалардың рөлін сомдай алады. Сондай-ақ олар Қазақстан тарихының Кеңес өкіметінің әсері немесе діннің қоғамдағы рөлі сияқты даулы мәселелерді зерттейтін пікірталастарға немесе жалған сот процестеріне қатыса алады. Мысал ретінде, ортаға Қазақстан тарихындағы елеулі оқиғаның бірі «жоңғар шапқыншылығы кезінде қазақтардың басын біріктірудің тиімді жолын ұсынады» тақырыбын беріп, оқушыларды екі топқа бөліп, әр топ өзінше осы мәселені шешудің жолын қарастыруды сұрау. Бұл бірінші ретте жоңғар шапқыншылығын, оның қазақ халқына тигізген әсерін және бытыраңқылықты реттеудің жолдарын үйрететін әдіс [8]. Осындай әдіс негізінде балалардың сыни ойлауы мен зерттеуге қызығушылығы артады.

Келесі бір әдіс, бұл оқушыларды мектепке таяу орналасқан тарихи мекендерге апару. Қазақстанның әрбір нүктесінде тарихи мекен, орын, ғимарат жер бар екендігі анық. Мысал ретінде, Есік қаласының оқушыларын кемінде бірнеше рет «Алтын адам» табылған қорғандарға апаруға болады. Ал, Түркістан обылысындағы мектептер үшін бұл тіпті жеңіл, себебі, еліміздің материалды тарихи мұрасы осы аймақта өте жақсы сақталған. ЮНЕСКО тарапында қорғалатын «Қожа Ахмет Яссауи» кесенесі терең тарихымыздың нақты көзбен көруге болатын дәлелі. Қазақстанның солтүстік өңірлеріндегі мектептерде андрон мәдениетінің мұрасы, шығыс өңірде «Берел», «Шілікті» қорымдары. Батыстағы Маңғыстаудағы жер асты мешіттері немесе сарматтардың тарихи мұрасы, Сарайшық қаласы секілді объектілер, балалардың тарихты тек абстрактылы емес, нақты көзбен көріп, сезінуге мүмкіндік береді [9]. Бұл әдіс, тарихи жәдірегілерді құрметтеу және оның мемлекеттілігіміздегі рөлін қабылдауды арттырады.

Қорыта келгенде, мектепте Қазақстан тарихын оқытуда оқушыларды қызықтыратын, сыни тұрғыдан ойлауға ықпал ететін тиімді әдістер қажет. Бастапқы дереккөздерді, көрнекі құралдарды және тәжірибелік оқыту бар. Сонымен қатар, оқушыларды қызықтыру, пәнді тереңірек түсінуіне ықпал ететін бірнеше жаңа әдіс-тәсілдер де бар. Технологияларды пайдалану, жобалық оқыту және тәжірибелік оқыту зерттеу

барысында анықталған бірнеше мысалдар ғана боылып табылады. Жалпы бұл әдістерді пайдалану оқуышларға Қазақстан тарихы мен оның әлемдегі орнын тереңірек түсінуге көмектеседі. Осы әдістерді оқытуға енгізу арқылы Қазақстандағы тарих мұғалімдері оқуышларға маңызды дағдыларды дамытуға және өз елінің бай мұрасын тереңірек бағалауға, құндылығын түсінуге көмектесе алады. Себебі, ғасырлар толқынындағы Қазақстан тарихы өте маңызды, әлі де терең баға беруді талап ететін оқиғаларға бай. Қазақстан мемлекеттілігі үшін еңбек еткен қарапайым шаруалардан бастап, саяси партиялар мен қозғалыстардың көшбасшыларының еңбегін елеу, оларға лайықты құрмет көрсетіп, идеяларын ұмытпай, кейінгі ұрпаққа жаңа жолмен жеткізу маңызды қызмет болып табылады. Осылайша, осы жаңа әдістерді оқытуға енгізу арқылы тарих мұғалімдері оқуышларға маңызды дағдыларды дамытуға және біздің әлемді қалыптастырған адамдарға, оқиғаларға және идеяларға үлкен баға беруге көмектесе алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Дауесова А. Ж. ЭОЖ 37.013 ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА БЕЛСЕНДІ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ //БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ИННОВАЦИЯЛЫҚ-ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ. – 2018. – С. 191.
2. Abrahamson, D., Lee, R., Kim, J., & Choi, H. (2016). The effects of immersive virtual reality on students' learning experiences in history education. *Journal of Educational Technology & Society*, 19(3), 214-226.
3. Жумадиллаева Г. И. ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР МЕН ОҚЫТУДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУ //Научные труды ЮКГУ им. М. Ауэзова. – 2018. – №. 2. – С. 161-165.
4. Нурланова А. К. ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДА ТИІМДІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІҢ ҚОЛДАНУЫ //Научные труды ЮКГУ им. М. Ауэзова. – 2016. – №. 4. – С. 182-183.
5. Markham, T., & Serriere, S. (2004). Educational research and the teacher as researcher: Experiential learning in the high school history classroom. *Theory & Research in Social Education*, 32(1), 24-47.
6. Каменов Б. Т. ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ //ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: ПОИСКИ И РЕШЕНИЯ. – 2015. – С. 245-246.
7. Сейткалиева А. К. Білім жүйесінде инновациялық әдіс-тәсілдерді қарқынды пайдалану //Педагогическая наука и практика. – 2022. – №. 1 (35). – С. 111-113.
8. Байганова А. М., Наурызова Н. К. ОҚУ ҮРДІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ //«Физико-математические науки». – 2020. – Т. 70. – №. 2. – С. 207-210.
9. Мусатаева Ф., Ермагамбетова К. Қазақстанның мәдени ландшафтындағы кеңістіктің жаңа идеологиясы //Адам әлемі. – 2022. – Т. 94. – №. 4. – С. 30-45.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.